

A black and white portrait of a young man with dark, wavy hair, looking directly at the camera with a slight smile. He is wearing a light-colored collared shirt under a dark, textured sweater. The background is a plain, light color.

ON
GE
OR
DEN
DE
LIEFDE

WIM HOUTMAN IN GESPREK MET

ANTOINE
BODAR

MEINEMA

Vooraf

Antoine Bodar – priester, kunsthistoricus, schrijver – zoekt in dit boekje het gesprek. Met heidenen en christenen. Met de samenleving en de kerk. Met bijbelgordel en grachtengordel.

Neem nou de jaarlijkse Roze Zaterdag. In mei 2017 gaf bisschop Gerard de Korte van 's-Hertogenbosch toestemming om in de Sint-Jan, de kathedraal van zijn bisdom, een oecumenische gebedsviering te doen plaatsvinden ter gelegenheid van deze feest- en emancipatiedag.

Dat was een ongebruikelijke stap. In 2010 was juist in de Sint-Jan een rel geweest, toen een grote groep homo's, lesbiennes en transgenders demonstratief de kerk binnenliep. Zij kwamen het recht om de communie te ontvangen opeisen. In de dorpskerk van Reusel had de pastoor die kort daarvoor aan de openlijk homoseksuele Prins Carnaval geweigerd. Het Bossche kerkbestuur koos er toen voor die zondag aan niemand de hostie uit te reiken.

En nu zou in de bisschopskerk een gebedsviering voor Roze Zaterdag mogen plaatsvinden. De Korte lichtte zijn beslissing toe in een brief ter gelegenheid van het pinksterfeest, op 4 juni aan de priesters en gelovigen in zijn bisdom. Antoine Bodar schreef een kritische reactie in het *Nederlands Dagblad*.¹ Is deze eredienst ‘niet alleen al door de rel van destijds (...) een pastoraal toegeven, waarin duidelijkheid ontbreekt?’

Niet alleen Bodar, ook priesters en kerkleden in het bisdom protesteerden. Uiteindelijk trok De Korte zijn toestemming voor het gebruik van de Sint-Jan in. De gebedsdienst week uit naar de protestantse Grote Kerk in Den Bosch.

Rondom dit incident komen enkele aspecten samen waar het Bodar in dit boekje om te doen is. Allereerst richting de homobeweging. Waarom eigenlijk nog een ‘Roze Zaterdag’?, vraagt hij in zijn *ND*-opiniestuk. Alles wat roze is, krijgt al aandacht genoeg in de samenleving. ‘Wie het in de openbaarheid waagt homoseksualiteit niet gewoon en normaal te vinden, kan rekenen op overdrachtelijke stening. (...) Dus zijn dergelijke manifestaties, die zelden zonder exhibitionisme kunnen plaatsvinden, uit de tijd, overbodig en ouderwets.’

Vervolgens richting de kerk. De Korte citeert in zijn brief een gezegde, dat ook Bodar onderschrijft, over hoe een priester hoort te zijn: ‘op de preekstoel een leeuw, in de biechtstoel een lam’. Maar volgens Bodar vermengt de bisschop die twee. Hij zou de gebedsviering met een kort woord afsluiten en de aanwezigen zegenen. Persoonlijke nabijheid hoort volgens Bodar thuis in de biechtstoel. ‘In

de moederlijke zorg van de kerk gaan helderheid van algemene leer en begrip voor persoonlijk leven zeer wel samen.’

Bij protestanten mist Bodar juist veelal dit onderscheid. Protestanten hebben moeite om te leven met gebrokenheid, signaleert hij. Zij willen dan óf de leer aanpassen aan de pastorale praktijk, óf de kerkleer moet het pastoraat zodanig bepalen dat er geen aandacht en geen ruimte om adem te halen voor de persoon overblijft.

In veel protestantse kerken is homoseksualiteit momenteel in discussie. Het staat op de agenda van kerkenraden.² Bodar raadt hun af er ‘beleid op te maken’. Of samenlevende homo’s aan het avondmaal mogen, bijvoorbeeld. ‘Laat de kerk vooral het ideaal hooghouden. En verder is er voor ieder het eigen geweten.’

Dit boekje verscheen in eerste instantie in 2006. Deze tweede druk betreft een herziene versie. (Het openingshoofdstuk was toen erg persoonlijk. Dat mocht nu wel wat minder. Antoine Bodar is de zeventig gepasseerd.)

Het is niet Bodars eigen keuze om zo veel met dit thema bezig te zijn. Toch werkt hij eraan mee – we hebben er toen een paar dagen voor om de tafel gezeten, nu opnieuw bijna een hele dag. Daar heeft hij twee redenen voor. Er bleef ook na ruim tien jaar nog steeds vraag naar. Er bleven mails en brieven komen van mensen – ouders bijvoorbeeld van een kind met deze seksuele voorkeur – die zich door het boekje bemoedigd voelden. En het was alleen nog antiquarisch te krijgen, inmiddels

duurder dan het ooit nieuw kostte. Die vraag bleek opnieuw aangewakkerd door de uitzending van het tv-programma *5 jaar later* op 23 december 2016, waarin Bodar naar de uitgave van *Ongeordende liefde* verwees.

In het verlengde daarvan de tweede reden: ‘Ik wilde toen (bij de eerste druk) het laatste woord over dit verschijnsel gesproken hebben. Dat is tot op zekere hoogte gelukt. Maar nu heb ik het er toch nog eens over, omwille van de hopelijke troost en helderheid van standpunt en tevens om het nemen van verantwoordelijkheid. De mens blijft altijd verantwoordelijk voor geheel zijn leven.’

En hij is nu eenmaal ‘ervaringsdeskundige’; dat brengt voor zijn besef verplichtingen mee. En hij meent ook – zo is hij dan ook wel weer – een woord te hebben voor de kerk en voor de samenleving.

Enerzijds wil hij naast gelovige jongeren gaan staan die homoseksuele gevoelens bij zichzelf ontdekken en daar geen raad mee weten – en naast hun ouders. Daarover gaan vooral de hoofdstukken die handelen over Bijbel, kerk en pastoraat. En anderzijds wil hij aan oude en nieuwe heidenen – én aan sommige christenen – weleens iets kwijt over de manier waarop zij omgaan met (homo)-seksualiteit. Zo geobsedeerd, ideologisch, dwingend. Of dat niet anders zou kunnen.

Maar veel liever is hij een icoon van iets anders. ‘Van Iemand Anders.’

HOOFDSTUK 1

‘Mag het ook allemaal wat minder?’

De homo-emancipatie in Nederland heeft in de afgelopen twintig, dertig jaar veel goeds gebracht, vindt Antoine Bodar.

Homo's hoeven zich niet meer onzichtbaar te houden in de samenleving. Het taboe is eraf. Als een jongen of meisje ‘uit de kast komt’, maakt hij of zij veel meer kans op begrip dan vroeger: in het gezin, op school, in de vriendengroep. Een man of jongen mag zichzelf zijn en krijgt niet meer opgelegd dat hij zich op een bepaalde manier typisch ‘mannelijk’ moet gedragen.

De wet geeft homostellen de mogelijkheid verantwoordelijkheid voor elkaar te nemen, zodat wanneer een van beiden overlijdt, de ander – net als bij een huwelijk – financieel verzorgd achterblijft.

Bodar is daar erg voor. Hij gebruikt zelfs het woord ‘dankbaar’.

Maar homoseksualiteit krijgt vandaag de dag wel erg veel aandacht, vindt hij – en ook op een nogal dwingende manier. ‘O, Nederland is zo tolerant en homoseksualiteit is zo gewoon. We vinden het zó normaal, dat we het er altijd over moeten hebben!’ In de media, in het publieke debat. Voortdurend worden mensen geëtiketteerd met – en daarmee ook verengd tot – hun seksuele voorkeur. Bodar: ‘Sommige presentatoren op televisie hebben het er *al-tijd* over. Op de Italiaanse televisie zie ik ook wel eens mannen die, denk ik, deze voorkeur hebben. Maar daar heeft men het niet nodig om er voortdurend over te praten.’

Hij zou willen dat de homobeweging wat minder nadrukkelijk aanwezig was. En tegelijk opener naar anderen toe. Dat ze ruimte zou gunnen aan wie er toch een slag anders over denkt. Je kunt je inzetten voor gelijke rechten en tevreden zijn met wettelijke regelingen: discriminatie is verboden, gelijke behandeling is een recht en samenlevingsvormen kun je regelen. Maar waarom zouden we moeten eisen dat iedereen over homoseksualiteit ook hetzelfde *denkt*? Waar blijft de vrijheid van geweten en van meningsuiting *voor iedereen* – zolang je de wet niet overtreedt?

Laten we om te beginnen eens accepteren dat homoseksualiteit abnormaal is, bepleit Bodar. ‘Abnormaal’ in de zin van: afwijkend van de (statistische) norm. Het is maar een paar procent van de bevolking dat die seksuele voorkeur voor het eigen geslacht heeft.³ Waarom is het als thema dan zó dominant in de samenleving?

Een paar voorbeelden. Een Kamermeerderheid van VVD, PvdA en D66 zette in 2016 een streep door de subsidie voor de christelijke stichting Hart van Homo's. Deze organisatie doet iets wat de seculiere meerderheid in Nederland graag wil: homoseksualiteit bespreekbaar maken in de eigen, orthodox-christelijke kring. Tel je zegeningen, zou je zeggen. Maar Hart van Homo's doet ook iets wat tegen het zere been bleek te zijn: ze reikt aan homoseksuele jongeren een leven zonder relatie, in onthouding, als een van de opties aan. Is die *mogelijkheid* alleen al dan een nieuw taboe?

In Groot-Brittannië, bij de parlementsverkiezingen van 2017, was Tim Farron partijleider van de Liberaal-Democraten. Men wist van hem dat hij een gelovig christen was. Tijdens de campagne kreeg hij van journalisten steeds vooral één vraag: 'Gelooft u dat seks tussen homo's zonde is?' Dat was helemaal niet aan de orde in de politiek; voor Farron was het in de verste verte geen programma-punt, sterker: als je de moeite nam zijn stemgedrag van de afgelopen jaren te analyseren, zou je ontdekken dat hij vrijwel altijd voor gelijke rechten voor homo's had gestemd – maar de pers liet hem niet met rust. Alsof die vraag de kern uitmaakt van het christelijk geloof. Dat hield Farron niet vol. Een week na de verkiezingen trad hij af.

Bij de inburgering van nieuwe Nederlanders is homoseksualiteit een belangrijk thema. Zij moeten weten dat ze in een land gekomen zijn waar homoseksualiteit geaccepteerd is. Ze zijn alleen welkom als zij het ook normaal vinden dat homo's in de openbare ruimte elkaar zoenen en hand in hand lopen.

En dan de Gay Pride elk jaar, de botenparade in de grachten van Amsterdam. ‘Verschrikkelijk’, vindt Bodar. Dat luidruchtige, dat uitgedoste, dat exhibitionisme, en iedereen die iets wil voorstellen in dit land, moet per se meevaren. Mag het allemaal ook wat minder?

Bodar stelt die vraag ook vanwege de komst van nieuwe Nederlanders die moeite hebben met homoseksualiteit. Die zich ergeren aan zoenende homo’s op straat bijvoorbeeld. Bodar heeft daar begrip voor. Zelf wordt hij ook niet blij van uitbundig knuffelende stelletjes – van welke samenstelling dan ook – bij het Centraal Station, als ze elkaar begroeten of afscheid nemen.

De seculiere meerderheid doet daar nu heel paniekerig over (nieuwkomers moeten zich aanpassen!), maar nog niet zo lang geleden was het heel normaal in Nederland: geen affectief vertoon op straat. Bodar haalt columnist Stephan Sanders aan, die in *de Volkskrant*⁴ schreef hoe hij het vroeger in zijn opvoeding leerde: ‘Geen geflikflooi in het openbaar. Man/vrouw, man/man, vrouw/vrouw, doet er niet toe.’ Dat deed je niet. En nu *moet* het ineens?

Sanders schreef naar aanleiding van een incident waarbij twee homo’s in Arnhem waren lastiggevallen en mishandeld. Hij vroeg zich ineens af: wil ik dat nog wel, hand in hand lopen met mijn man? Hij wist het niet meer. Want ‘wil ik dan ook de gevolgen dragen?’ Ja, het zijn nu vooral jongens van Marokkaanse afkomst die dan gaan sissen of spugen – of erger – maar hij zegt erbij: ‘Ik kan me de tijd niet herinneren dat homo’s probleemloos hand in hand over straat gingen.’ Want jongens zijn in

het algemeen het probleem, 'zo tussen de 12 en de 21, die een aanleiding zoeken om in het openbaar hun mannetje te staan.'

'Die jongens,' zegt Bodar, 'veelal uit Noord-Afrika, komen uit een cultuur waar mannen een "echte man" moeten zijn. Anders ben je een watje. Homoseksualiteit komt daar ook echt wel voor, hoor, maar niet zo openlijk. Het gebeurt, maar er wordt niet over gepraat. Wij hier in Noordwest-Europa hebben een praatcultuur, waar alles benoemd, uitgebreid besproken en normaal gevonden moet worden. Daar kunnen die jongens niet mee uit de voeten. Daarbij zijn ze ook nogal temperamentvol. Waarom zou je daar geen rekening mee houden? Zij moeten zich aanpassen aan ons, ja, maar wij ook een beetje aan hen. Zij zijn inmiddels ook deel van onze cultuur. Deze kwestie moet niet zo geïdeologiseerd worden. Laten we kiezen voor een pragmatische instelling.

De homobeweging in Nederland is erg exhibitionistisch. Iets bescheidener kan ook. Het zorgt bovendien voor een boemerangeffect. De uitgever Johan Polak heeft eens tegen me gezegd wat hij van de eenentwintigste eeuw verwachtte: dat die veel godsdienstiger zou zijn dan de twintigste, en dat homo's weer vervolgd zouden worden. Ik denk dat hij in beide gelijk krijgt.'

Wat Antoine Bodar ook niet kan volgen, is de tendens van de homobeweging om steeds meer 'seksuele minderheden' onder haar regenboogvlag te verzamelen.

Dat behalve lesbiennes en homo's, ook biseksuelen erbij horen, is logisch. 'Er is een glijdende schaal.'⁵ Iedereen

heeft iets van elementen van beide voorkeuren in zich. Sommigen bijna niet, anderen veel. Vroeger trouwden mensen met deze voorkeur vaak toch en stichtten ze een gezin. Dat was ook van belang voor de samenleving. Maar nu is alles op het gebied van relaties amusement geworden.’

Maar bij de holebi's kwamen de transgenders; de afkorting werd LHBT, of nog langer.⁶ Dat is een totaal andere kwestie, vindt Bodar. ‘Wat heeft de emancipatie van homo's te maken met een man die zich laat “ombouwen” tot vrouw, of een vrouw tot man? Dat is een heel ander probleem.

De aangewezen weg is om deze mensen te helpen hun eigen lichaam te aanvaarden. Je kúnt je eigen geslacht niet kiezen. Dat is een gegeven. Je wordt ermee geboren en daar moet je het mee doen. Dat is alle eeuwen zo geweest. En in arme landen heeft niemand geld voor zo'n operatie. Geslachtsverandering is ook een welvaartsverschijnsel, een decadentieververschijnsel.’

Is de link misschien dat het voor een transgender (vaak) begint met seksuele voorkeur voor het eigen geslacht? En dat hij of zij daarna het gevoel in een verkeerd lichaam te wonen ontdekt?

Dat kan, erkent Bodar. ‘Er zijn altijd vrouwen geweest die zich erg mannelijk kleden, altijd pakken dragen bijvoorbeeld. Maar het principe is voor mij toch dat je je eigen lichaam aanvaardt.’ Hij vindt het prima om iets aan het lichaam te verbeteren – een lange neus korter maken, een hazenlip of hangende oogleden corrigeren. Iets doen aan de vorm van buik of borsten kan ook – als je maar niet denkt dat je waarde als persoon daarvan afhangt of

dat je daar dan gelukkig van wordt. Maar een reeks operaties om van geslacht te veranderen vindt Bodar heel wat anders. 'Daar ben ik nogal tegen. Niet alleen als katholiek of als christen, maar ook als persoon. Het is voor mij verminking van het lichaam. Het resultaat is toch vaak dat een man een tamelijk monsterachtige vrouw wordt; andersom van vrouw tot man gaat het iets beter.'

Intussen voelt Bodar zich ook niet zonder voorbehoud thuis bij de wijze waarop in de christelijke wereld met het verschijnsel homoseksualiteit wordt omgegaan.

Het standpunt van de Rooms-Katholieke Kerk is voor hem nooit een vraag geweest. Dat komt neer op het bekende 'je mag het wel zijn, maar niet doen.' Inconsequent vindt hij dat onderscheid niet. 'Er zijn ook andere zonden waarvoor dat onderscheid geldt. Je mag dure auto's wel mooi vinden, maar niet stelen. Wel driftig van aard zijn, maar je er niet door laten meeslepen. Ja, de lijn is vloeiend, van fantasie naar daad. Toch is er een groot verschil.'

Hij ziet ook iets van verlegenheid in dat onderscheid. 'De kerk weet het ook niet precies. Vroeger was de homoseksuele gerichtheid al een zonde. Ik ben blij dat het verschijnsel nu geaccepteerd is. Homoseksualiteit is wellicht een variant van de gevallen schepping, maar hoe dan ook, het is er. Dus zou ik zeggen: wees jezelf en aanvaard jezelf. Het helpt niet om er alleen maar tegen te strijden. Dan word je gefrustreerd. Dus aanvaard jezelf en maak van daaruit keuzes. We zijn allemaal door God bemind en door God bedoeld. En breng de zaken die je niet rond krijgt, bij de Heer terug.'

Niet gelukkig is hij met de *Katechismus van de Katholieke Kerk*, waar die zegt⁷ dat homoseksuele handelingen niet voortkomen uit een ware affectieve wederkerigheid. ‘Ik begrijp dat de kerk vanuit de ideale verbinding tussen man en vrouw redeneert, maar dit vind ik nogal voorbarig.’

Bij protestanten proeft hij vaak twee uitersten: massieve afwijzing óf acceptatie – alsof een homorelatie in ‘liefde en trouw’ op hetzelfde neerkomt als een huwelijk. Die laatste keuze maakt Bodar niet. ‘De mens is geschapen als man en vrouw. Mannen zijn niet bedoeld voor mannen. Een huwelijk is iets heel anders dan een homorelatie. Een veel hogere, totalere eenwording. Een aanvulling in het anders-zijn. Met ook de mogelijkheid van nieuw leven.’

Ouders zou hij willen oproepen mild te zijn. ‘De Bijbel lezen, maar vooral dicht bij hun kinderen blijven. En als een jongen met de dominee gaat praten, laat ook die een wijze terughoudendheid betrachten. Hem kind laten zijn, niet afstoten. Homo word je niet voor je plezier. Je aangetrokken voelen tot meisjes is veel makkelijker.’

Ik ben er niet voor om te zeggen: ga je gang maar. Ik zou het hele circuit van wat de Bijbel en de kerk zeggen wel doornemen. Ik vind het ook de moeite waard om te proberen of je daarnaar kunt leven. En met een beetje wilskracht kun je veel voorkomen. Maar het leven is niet maakbaar. Als iemand alleen maar ongelukkig wordt, niet meer kan eten of slapen, dan moet je zoeken wat de beste weg is. Er zijn toch mensen die als ze wel een relatie krijgen, helemaal opbloeien.

Ik ga niet zo ver te zeggen dat ze dan iets doen wat God niet wil. God wil dat we elkaar beminnen. Hij is minder krentenweger en politieagent dan wij van Hem maken. Als we elkaar beminnen, ook in de omhelzing en verder gaand, zie ik niet wat ertegen is. Ik ben eigenlijk nogal liberaal in dat opzicht. En dan is een relatie in trouw toch iets anders dan promiscuïteit, wat bij homo's veel voorkomt.'

Kerkenraden en synodes raadt hij af er 'beleid op te maken.' 'Waarom zou je op papier zetten of homo's aan het avondmaal mogen, en eventueel onder welke voorwaarden? Dat is niet nodig. De kerk moet het ideaal uitdragen. Maar vervolgens is er het eigen geweten. Het leven is anders dan het ideaal. In een persoonlijk gesprek of in de biechtstoel kan ik tot een heel ander standpunt komen dan op de kansel.

Als iemand met deze vraag bij mij komt, dan formuleer ik de leer van de kerk. Vervolgens wijs ik op de rol van het eigen geweten. Ik zeg niet: doe maar wat u niet laten kunt. Maar wel: het is uw leven, breng het biddend bij de Heer en laat uw geweten vormen door de kerk.

Is dat huichelarij? Ik wil een leeuw zijn op de kansel, maar een lam in de biechtstoel.

Ik zal, ook als ik weet dat iemand samenleeft, toch de communie geven. Omdat ik niet wil oordelen. Het wordt anders als een stel demonstratief, hand-in-hand, naar voren komt. Aan provocatie doet de kerk niet mee.'

De vrees bij orthodoxe protestanten is dan misschien dat homorelaties langs die weg toch in de praktijk geaccepteerd raken. Gemeenteleden schrijven soms naar de

kerkenraad als ze een homostel aan het avondmaal hebben zien gaan. Ze vragen om een oordeel, of dat zomaar kan. Om regels. Dat zal onder katholieken niet gauw gebeuren, denkt Bodar. ‘Zo zien wij niet op elkaar toe. Wij gaan daar onderling niet over.

Voor ambtsdragers ligt het anders, vind ik. Die hebben toch het ideaal voor te leven. Als mijn dominee een vriend had, zou ik het gevoel krijgen dat ik naar een andere kerk moet. Je krijgt dan ook meteen scheuring, moeilijkheden in de gemeente. Een priester moet streng voor zichzelf zijn en mild voor anderen. Ik ben erg tegen voorgangers die hun homoseksuele voorkeur praktiseren.

De kerk moet het ideaal hooghouden en tegelijk weet ze dat dat ideaal niet bereikbaar is voor velen. Die mogen zich dan toch lid weten van de kerk, bemind door God, deel van de gemeenschap, geborgen. Ik vind de Rooms-Katholieke Kerk daarin verstandig. Helder, met oog voor de praktijk, niet meteen hel en verdoemenis. Daarin kunnen protestanten iets leren van de oude moederkerk. Wij katholieken leven makkelijker met: het moet niet, maar ja, het leven gaat zo.

Omgekeerd zouden wij soms terughoudender kunnen zijn. Aan de maaltijd des Heren deelnemen is niet zomaar dippen en delen. Dat kunnen we leren van protestanten. De houding van “ik voel me niet waardig” in bevindelijke kring bewonder ik.’

‘De kerk heeft veel fout gedaan op het gebied van seksualiteit. Het oude verhaal dat masturbatie het ruggenmerg

zou aantasten – belachelijk. En de nadruk die de kerk vaak heeft gelegd op seksuele zonden – alsof er geen andere zonden zijn. Belastingontduiking. Pesten. Uitbuiting.

Voor de kerk blijft het ideaal dat seksualiteit geschiedt tussen man en vrouw binnen het sacrament van het huwelijk, en dat je je daarbuiten ervan onthoudt. Maar er zijn veel zonden en de seksuele zijn niet de ergste. Laten we het dan ook hebben over mannen die hun vrouw dwingen met hen te slapen terwijl ze niet wil, die haar grof en respectloos behandelen.

Bij Dante in de hel zitten de wellustigen bij de uitgang, maar wie zitten er helemaal beneden bij de duivel in het ijs? De roddelaars.'

In dit openhartige boek spreekt priester en schrijver Antoine Bodar zich uit over homoseksualiteit. Over oorzaken, het sektarisme van de homobeweging, de bescheidenheid van de kerk en mildheid in het pastoraat.

Journalist Wim Houtman voerde voor dit boek gesprekken met Bodar over homoseksualiteit, geloof, kerk en samenleving. Hoe gaat ons land om met taboes, wat zegt en doet de kerk en hoe moeten we de richtlijnen uit het Vaticaan lezen? En wat doen we met de harde woorden van bijbelteksten?

Ongeordende liefde verscheen in 2006 en wordt nu, op veler verzoek, opnieuw uitgebracht: herzien en voorzien van een recent interview met Bodar.

Antoine Bodar is priester, kunsthistoricus en schrijver en woont het grootste deel van het jaar in Rome. Wim Houtman werkt bij het Nederlands Dagblad als redacteur kerk en opinie.

NUR 700

9 789021 144856